

СЪВРЕМЕНЕН ПРОТЕКЦИОНИЗЪМ СРЕЩУ ЛИБЕРАЛИЗМА

Колективната монография „Идва ли времето на нов протекционизъм?“¹ е резултат от научната дискусия на кръглата маса по същата тема, проведена във Висшето училище по застраховане и финанси на 21 ноември 2017 г. и ръководена от доц. д-р Даниела Бобева (ИИИ при БАН и ВУЗФ) и доц. д-р Виржиния Желязкова (ВУЗФ). В нея взеха участие преподаватели от ВУЗФ и шест университета в България, учени от БАН, заместник-министри и други представители на изпълнителната власт в миналото и днес, представители на бизнеса и на банките, както и неправителствени организации. Дискусията изпълни предназначение си да предизвика интерес и да активира мисленето на компетентни по темата участници. Въпросът се поставя за първи път в България и открива тематично пространство за бъдещи разисквания и научно дирене.

Автори на монографията (по реда на включените в нея материали) са: проф. д-р Огняна Стоичкова, доц. д-р Виржиния Желязкова, доц. д-р Яким Китанов (ВУЗФ); доц. д-р Георги Матеев (Колеж по туризъм – Благоевград); доц. д-р Паскал Желев (УНСС); проф. д-р Искра Христова-Балканска (ИИИ при БАН); доц. д-р Диана Съботинова (Бургаски свободен университет); гл. ас. д-р Едуард Маринов (НБУ и ИИИ при БАН); доц. д-р Даниела Бобева (ИИИ при БАН и ВУЗФ); гл. ас. д-р Димитър Златинов (СУ „Св. Кл. Охридски“ и ИИИ при БАН); проф. д-р ик. н. Росица Рангелова и доц. д-р Григор Сарийски (ИИИ при БАН); доц. д-р Йосиф Аврамов, съпредседател на Съвета по иновации при БТПП.

Книгата е посветена на актуална и важна тема за съвременната световна икономика, изправена пред предизвикателството за промяна в съотношението между либерализация и протекционизъм с всички последствия върху по-нататъшното развитие на международната търговия и националните икономики. Монографията представлява многопластово научно изследване на протекционизма в контекста на съвременното развитие на външната търговия. Разгледани са теоретични и емпирични аспекти на световната икономика с интересно изведени акценти на изследваната проблематика, а също е поставен въпросът за нова и активна търговско-икономическа политика на България, съответстваща на новите реалности.

Тематично съдържанието е обособено в две основни части: „Теоретични проблеми на протекционизма в съвременната пазарна икономика“ и

¹ Идва ли времето на нов протекционизъм? (2018). С.: Изд. на ВУЗФ „Свети Григорий Богослов“, 291 с.

„Проблеми на протекционизма в икономиката на България“. В първата част могат да бъдат разграничени две подтеми – теоретични проблеми на протекционизма в съвременната пазарна икономика и проблеми на развитието на протекционизма в международната търговия.

Исходна постановка на дискусиата, пренесена и в *първата част* на изследването, е, че съществуващият консенсус за ползата от свободната търговия е вграден в мултинационалния диалог в Световната търговска организация (СТО). Повече от половин век правилата на свободната търговия разширяват своята територия и това създаде възможност за неимоверното ѝ нарастване. Но през последните години на следкризисно възстановяване в световната икономика (след 2008 г.) все повече се наблюдава възраждане на протекционизма. Наслагват се събития в отделни държави, прокламират се протекционистични политики и се въвеждат ограничения пред международната търговия, които дават основание да се говори за *неопротекционизъм*. Засилването на протекционистичните мерки в международната търговия е показател за известно изменение в същността на глобализацията. Темата засяга и България от гледна точка на това доколко реална е заплахата от протекционизъм за българската икономика.

Изтъква се фактът, че през последните 2-3 десетилетия стремглаво се увеличава броят на търговско-икономическите споразумения между страните в световната икономика. Промяната в световния икономически ред се свързва не само със засилването на протекционизма, но и с разрастващия се регионализъм. Тази тенденция активизира дебата за опасността от подкопаването на световната търговска система от регионализма и превръщането му в инструмент за колективен протекционизъм. Във връзка с това са анализирани същността, мотивите, ефектите, характеристиките на новия регионализъм и се стига до заключението, че към момента той има положителен ефект върху световното благосъстояние. В теоретичен план е разгледан въпросът за актуалността на либералния икономически модел в съвременната пазарна икономика и необходимостта от широка дискусия по темата.

В контекста на дилемата между свободния външнотърговски обмен и протекционизма се разглежда наблюдаваната тенденция към задържане на темпа на растеж на международната търговия. Подобно развитие въздейства върху политиките на страните, като се отбелязва възраждане на протекционистичните тенденции в света. Анализът е насочен към изясняване на причините за задържането на международната търговия в следкризисния период.

Специално внимание е отделено на въпроса дали увеличаващият се брой нетарифни ограничения в международната търговия е признак на протекционистичните мерки и може ли той да се разглежда като зараждане на „нов“ протекционизъм. Анализират се аргументи в подкрепа на и против съществуването на тарифите във външната търговия. Изхожда се от презумпцията, че митническата тарифа е инструмент на търговската политика и

държавното регулиране на вътрешния пазар на страната при нейното взаимодействие със световния пазар. В реалния свят вносните мита се използват като главен механизъм за държавно регулиране на външната търговия практически с всички страни в света. Посочени са аргументите „за“ и „против“ митата, които имат най-важно значение за българската търговска политика. В този контекст авторите отхвърлят тезата за ограничения ефект от протекционистичните мерки в глобален план, както и конкретно по отношение на България.

Темата за протекционизма в световната търговия се продължава с анализ на явлението, че американската политика се насочва към подкрепа на местните фирми, а тактиката на страните от Г-20 все повече се свързва с действия от типа „разори съседа“. Защитена е тезата, че преобладаваща част от протекционистичните мерки днес са дискриминационните инструменти – държавна помощ, действия за защита на търговията и увеличаване на митата, заедно с търговските ограничения, обществените поръчки и изискванията за компоненти местно производство.

Уместно по-нататък темата се конкретизира до регионален план и по-специално до новата рамка на търговската политика на Европейския съюз. Потърсен е отговор на въпроса дали тази политика е либерализираща, или скрито протекционистична. За целта са анализирани различни етапи и документи на търговската политика на ЕС: процесът на създаването, обхватът на новите търговски споразумения, преговарящата сила на Съюза, отношенията между Глобалния Север и Глобалния Юг, като е направен опит да се изясни кой извлича най-много ползи от новата търговска политика на Европейския съюз.

Втората основна част се отнася до поставените въпроси в контекста на икономиката на България. Най-напред се разсъждава дали възраждащият се протекционизъм в света създава рискове за националната икономика и доколко новата среда мотивира защитни мерки на вътрешния пазар от страна на България. Оценени са позитивните ефекти върху външната ни търговия от присъединяването към СТО и ЕС, както и рисковете, свързани със силната зависимост на икономиката от външната търговия и високата уязвимост при външни тарифни и нетарифни ограничения. Защитена е тезата, че при по-нататъшно развитие на протекционистични политики в световната търговия ще се влоши външнотърговският дефицит на страната, ще се разширят външните дисбаланси и ще се потисне икономическият растеж.

В резултат от тестването на валидността на хипотеза за експортно-ориентирания икономически растеж в България се стига до извода, че в дългосрочен план експортноориентираното развитие на страната в много по-голяма степен ще зависи от потенциала на икономиката, отколкото от външното търсене на местни стоки и услуги.

По-нататък въпросите за съотношението между протекционизъм и свободна търговия са представени в конкретни сфери на икономиката на

България. Разгледана е ролята на чуждестранните вериги за развитието на търговията у нас в условията на отварянето ѝ към света и участието на страната в европейския единен пазар. От гледна точка на проблема за баланса между либерализация и протекционизъм е проследено навлизането и мястото на чуждестранните търговски вериги, както и ефектите от тяхното присъствие и развитието на търговията.

Друга сфера – обект на вниманието на авторите, е данъчната система в страната и по-конкретно подобряването на данъчноосигурителния и митническият контрол и провеждането на данъчна реформа, които да защитават интересите на българските производители. Направени са конкретни предложения за подобряване на данъчния и митническият контрол, в т.ч. чрез създаване на финансова полиция и въвеждане на някои най-належащи промени в организацията на данъчното облагане. Според авторите е препоръчително да се извърши радикална данъчна реформа след влизането на България в Евроразоната.

Изследването дава познания и провокира към нови въпроси, свързани с разглежданата проблематика. Монографията обещава да предизвика вниманието на интересувачи се – икономисти, учени, експерти и анализатори, студенти, представители на бизнеса и политиката, към актуалната тема за либерализацията и протекционизма в нашата съвременност.

Проф. д-р ик. н. Росица Рангелова